
Iraida CONDREA

Este născută la 22 octombrie 1949 în comuna Limbenii Vechi, Glodeni. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Moldova în 1971. După absolvire este angajată în calitate de ghid-interpret, corector, redactor. Studii de doctorat (1979–1983) la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a Moldovei, unde activează și în calitate de cercetător științific. Din 1987 este angajată la Universitatea de Stat din Moldova, unde a parcurs toate etapele: de la lector superior la profesor universitar. Din 1993 până în 2004 a fost prodecanul Facultății de Litere, în perioada 2005–2010 – decan, iar între 2010 și 2013 – șefa Catedrei de limba română, lingvistică generală și romanică. În 2004 susține teza de doctor habilitat în filologie. Este profesor universitar la Departamentul Lingvistică Română și Știință Literară, unde ține mai multe cursuri: Sintaxa limbii române, Stilistica limbii române, Traducerea, Sociolingvistica, Semiotica și Pragmatica. Director de proiecte științifice („Evoluția situației sociolingvistice în Republica Moldova în condițiile integrării europene", anii 2011–2014; „Studiul filologic al textelor religioase în limba română, publicate la Chișinău în secolul XIX", anii 2015–2019) și culturale (Dictare pentru fiecare, Testare pentru fiecare). Directorul Școlii doctorale „Studii lingvistice și literare" din cadrul Facultății de Litere, președinte al Seminarului Științific „Științe ale limbajului (limba română)" și al consiliilor de specialitate, redactor-șef al revistei „Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe umanistice", expert și recenzent în comisii de specialitate. A înregistrat la radio și TV numeroase emisiuni de cultivare a vorbirii, iar tabletele de limbă publicate în presă au făcut-o cunoscută publicului larg. Este autoarea unui șir de lucrări științifice și metodice: *Practicum la cultivarea limbii*, 1994, *Introducere în tehnica cercetării. Tezele de an și de licență*, 1998 și *Traducerea din rusă în română*, 1999; *Comunicarea prin traducere*, 2001, *Norma literară și uzul local*, 2001, *Semiotica textului artistic tradus*, 2003; *Traducerea din perspectivă semiotică*, 2006; *Studii de sociolingvistică*, 2007; *Curs de stilistică*, 2008, *E Timpul să vorbim corect*, 2014, *Sociolingvistica. Suport de curs*, 2018, *Instrucția Blagocinului*. Ediție de text. Studiu introductiv, 2019. Membru al Uniunii Jurnaliștilor din Moldova. Deține Medalia Meritul civic (1996), Premiul Academiei de Științe a Moldovei în domeniul limbii române „Eugen Coșeriu" (2020).

„CRED CĂ ÎN PREA MAREA NOASTRĂ GRABĂ LĂSĂM SĂ TREACĂ NEOBSERVATE LUCRURI FOARTE IMPORTANTE"

E.V. *Mult stimată doamnă Iraida Condrea, ce evenimente au marcat destinul familiei dumneavoastră? V-au rămas din copilărie amintiri care sunt și acum la fel de vii ca atunci?*

I.C. Copilăria mea a fost marcată de deportarea bunicilor (atât de pe tată, cât și de pe mamă) și de plecarea tatălui meu, devenit fugar pentru a se salva de persecuții. Pentru mine era greu să înțeleg de ce eu, spre deosebire de alți copii, nu am bunici, nu am cui spune mămucă și tătucă (așa sunt numiții bunicii în unele sate de la nordul republicii). Dorul de bunei m-a făcut să încep a-i spune mămucă unei mătuși, o soră de-a mamei, care m-a iubit ca pe copilul ei. O amintire care și acum îmi provoacă emoții până la lacrimi este legată de momentul când buneii de pe mamă au sosit cu trenul la Bălți, întorcându-se din Siberia. În șuieratul locomotivei, în gară intrau unul după altul niște vagoane verzi, și parcă nu se mai opreau. Iar când au scrâșnit frânele, în ușa unui vagon l-am văzut pe bunelul Gheorghe Cheptea – era atât de înalt, voinic, frumos, puternic și când m-a ridicat în sus deasupra capului zicând „tâta maaare!", am avut o senzație de fericire de neînchipuit.

Atunci viața mea s-a schimbat, căci m-am văzut și eu în sânul unei familii mari și iubitoare, cu surorile și fratele mamei reveniți și ei din Siberia, cu celelalte rude de care am fost totdeauna foarte atașată. Iar pe buneii de pe tată așa și nu i-am văzut niciodată – bunica s-a prăpădit acolo în Siberia, iar bunelul nu a mai revenit în satul nostru, de unde fusese ridicat, ci s-a dus în altă localitate din raionul Glodeni, la una din fiicele sale, sora tatei, unde în scurt timp a murit măcinat de boli și de bătrânețe.

E.V. *Sunteți o persoană de o exigență proverbială, aveți un spirit de observație și un simț al umorului inconfundabile. Sunt niște trăsături pe care le-ați moștenit de la părinții, bunicii dumneavoastră sau vi le-ați format pe parcursul vieții?*

I.C. Exigența de care vorbiți este mai curând un spirit de disciplină, generat din necesitatea de a respecta totdeauna regulile și rigorile impuse și cu asta m-a deprins mama mea încă din copilărie. Am observat pe parcursul anilor că disciplina s-a demodat ca noțiune, însă oricum s-ar numi ea, lucrurile nu vor merge, dacă nu va exista o coordonare și o asumare de responsabilități. Oamenii totdeauna lucrează în echipă – fie că aceasta este doar din două persoane sau din zeci sau chiar sute și în asemenea cazuri pentru mine este greu de acceptat atitudini de tipul „vreau – nu vreau", „îmi place – nu-mi place", „nu-mi pasă" ș.a. Iar spiritul de observație mi l-am cultivat pe parcursul vieții, el vine atunci când nu ești indiferent față de ceea ce te înconjoară, când știi să te bucuri de lucruri aparent mărunte, dar care sunt totdeauna unice (și, din păcate, trecătoare) – un pom încărcat cu flori, un copil care îți sare în brațe, un gest de tandrețe sau un cuvânt de încurajare. Am găsit o plăcere imensă în tot ceea ce se numește artă – muzică, dans, pictură, arhitectură, literatură și m-am cultivat pe cât a fost posibil, cu atât mai mult, cu cât am avut șansa de a face și niște cursuri (pentru specialitatea de ghid-interpret) la Moscova. Iar în artă sunt extrem de importante detaliile, nuanțele, accentele și observarea lor este o adevărată revelație. De aici și obișnuința pe care mi-am cultivat-o – atenția la detalii, care formează sistemul.

E.V. *Mama dumneavoastră a fost învățătoare. Ați petrecut, probabil, mult timp la școală. De fapt, ați frecventat mai multe școli. Prin ce este memorabilă școala acelor ani?*

I.C. Eu, de fapt, am crescut în școală. După deportarea familiei, mama mea a fost nevoită să părăsească satul de baștină și să-și găsească un loc de lucru „printre străini", cum spunea ea. Astfel că am locuit în câteva sate din raionul Florești – în Bobulești, Serbești, Ciutulești și, pentru că nu avea cu cine să mă lase, mama mă lua cu ea la școală. Când eram mai mică, îmi făcea un pătuț din două scaune într-un colț al clasei și acolo stăteam zile întregi. De pe la 4–5 ani stăteam deja într-o bancă, desenam, coloram ceva, iar la 6 ani, ca să nu mă plictisesc, mama s-a înțeles cu un coleg care avea clasa întâi să mă primească la ore, măcar din când în când. Eu am luat lucrurile în serios și m-am încadrat pe bune în toate activitățile școlare, am însușit tot programul, dar, pentru că nu fuseseră perfectate niciun fel de acte pentru mine ca elevă, nu s-a putut să fiu promovată, așa că, practic, am repetat clasa întâi, de data aceasta oficial.

E.V. *Ce emoții, ce amintiri vă leagă de școala de la mijlocul secolului trecut?*

I.C. Am amintiri foarte frumoase, căci eram totdeauna prezentă nu doar la ore, ci la toate activitățile din școală – cercuri artistice, competiții, olimpiade. În afară de faptul că eram o elevă bună, am simțit încă de mică și povara unei responsabilități specifice: eu eram fiica învățătoarei și trebuia să corespund acestui „statut" – să învăț bine, să fiu exemplu pentru alții, nu cumva, Doamne ferește, să mă obrăznicesc ori să mă exprim necuviincios, căci imediat eram taxată „ia te uită, și încă-i fiică de învățătoare". Tot din aceste motive, încă înainte de a fi elevă, în zilele de sărbători creștine stăteam mai mult încuiată în casă. Pe atunci eu și cu mama aveam încă statutul de „copii ai dușmanilor poporului" (cum erau numiți cei care aveau părinții deportați), iar în condițiile unui ateism agresiv și a presiunilor kaghebiste la care erau supuși intelectualii, orice manifestare de adeziune față de credință, chiar și din partea unui copil, putea fi fatală. Așa că în zilele de Paști nu aveam voie să ciocnesc ouă roșii, să spun „Hristos a înviat", iar de Crăciun și de Anul Nou, nici vorbă să merg și eu cu ceilalți copii cu uratul ori cu semănatul. Pentru că eram „fiica învățătoarei" și „dușman al poporului", stăteam în casă, cu nasul lipit de geam, uitându-mă cu jind la cei care sărbătoreau. Când am crescut mai mare și ne-am reîntors cu mama în satul de baștină, tot școala a fost centrul universului meu. În afară de orele obișnuite, pe atunci se făceau multe activități extrașcolare – spectacole de sărbători, careuri, competiții, amenajarea teritoriului primăvara și multe altele. Toamna, în mod obligatoriu, copiii trebuiau să meargă la muncile agricole, ca să ajute colhoznicii să strângă recolta. În septembrie, după câteva zile de școală, urma cam vreo lună de lucru pe câmp, participau în mod organizat toate clasele, împreună cu profesorii, la cules struguri, la recoltat porumb, la strâns legume. Chiar și vara măcar câte o echipă de elevi trebuia să participe organizat la lucrul în colhoz. Îmi amintesc că într-o vară am lucrat la cules flori de trandafir. Iar fiind prin clasa a VII-a am avut parte de o activitate de vară absolut inedită – am crescut viermi de mătase. A fost foarte interesant să urmărești aceste vietăți, dar greu, pentru că ei creșteau foarte repede și mâncau cantități imense de frunze de dud/agud, noi culegeam zilnic mulți saci de frunze de pe plantațiile de dud și de pe fâșiile forestiere de lângă sat. Crescătoria era în școală, în sălile de clasă, și acești mâncăcioși nesătui ne puneau la treabă zilnic, căci trebuiau nu doar hrăniți, ci și mutați periodic în alte spații mai mari și mai curate. A fost foarte interesant când au început să se cațere pe niște măturici special instalate și să-și țese gogoașele albe, viermele rămânând în interior. Erau foarte frumoase și trebuiau strânse imediat ce erau gata, că altfel viermele, devenit fluture, voia să iasă și găurea gogoașa deteriorând-o. Gogoașele se colectau la kilogram și chiar am câștigat și niște bani atunci. A fost și aceasta o încercare de diversificare a ramurilor agricole, probabil.

E.V. *Cum v-ați descoperit vocația de filolog?*

I.C. Exact așa cum și-o descoperă toți – prin multiple lecturi și printr-o înclinație nativă față de disciplinele umanistice. Eu am absolvit școala medie (10 clase) la Fălești, la școala nr. 2, unde era o atmosferă fascinantă pentru mine. Am avut parte de profesori ce se deosebeau tranșant prin studiile lor de învățătorii de la sate. Erau printre ei mulți evrei, absolvenți ai universității din Iași, cineva făcuse studii și la Sorbona, alții la Moscova și chiar dacă științele exacte nu erau punctul meu for-

te, îi admiram pentru prestația lor profesională, pentru limba frumoasă în care vorbeau – profesoara de matematică Maia Isacovna, profesorul de fizică Gherș Abramovici, profesoara de limba și literatura rusă Natalia Alexeevna, profesoara de franceză madame Fuior. Anume fiind elevă la Fălești am participat la olimpiadele raionale de limba și literatura moldovenească (așa se numea atunci), apoi și la olimpiadele republicane. La ultima mea olimpiadă, când eram în clasa a X-a, am obținut locul III, iar printre cei care m-au devansat au fost Vasile Romanciuc, Nicolae Dabija, dar și alții care au îmbrățișat ulterior arta scrisului. Anume cu ocazia acestor olimpiade am vizitat pentru prima oară Chișinăul, am comunicat în timpul concursului cu domnii Gheorghe Dodiță și Vladimir Zagaevschi, în fața cărora am susținut ulterior examenul de admitere la universitate și care, spre marea mea bucurie, m-au recunoscut.

E.V. *Spuneați într-un interviu că atunci când ați venit la facultate la admitere concurau 10 candidați pentru un loc. Cum vă explicați interesul tinerilor în anii '60 pentru specialitatea „Limba și literatura moldovenească (română)"?*

I.C. În anul 1966, când am dat eu admiterea, a fost un concurs dublu la toate instituțiile, fiindcă în urma unei reforme a învățământului, s-a revenit la școala medie de 10 clase, lichidându-se forma cu 11 ani de studii, care a existat un timp. Și în acel an era concomitent ultima promoție a celor ce au învățat 11 ani și prima promoție a celor care au învățat 10 ani, deci a fost un număr dublu de absolvenți ai școlii medii, eu fiind din categoria celor cu 10 clase. Atunci la admitere se susțineau patru examene: limba și literatura moldovenească (compunere și examen oral), limba străină și istoria. Era un efort considerabil și mulți nu rezistau până la capăt. Universitatea noastră era cea mai prestigioasă instituție de învățământ superior, era singura cu titlul de Universitate, celelalte se numeau Institute – Institutul de medicină, Institutul pedagogic, Institutul agricol ș.a.m.d. Iar filologia era o specialitate importantă în acei ani, căci se începuse o revigorare a literaturii, a jurnalismului, care inițial se studia tot în cadrul Facultății de filologie. Iar absolvenții școlii medii care aveau aspirații mai mari veneau la studii anume la universitate.

E.V. *Selecția aceasta riguroasă s-a soldat cu niște studenți exemplari? Au reușit mulți dintre ei să devină filologi notorii?*

I.C. Bineînțeles că da. Mi-au fost colegi de an scriitorii Vasile Romanciuc, Leonida Lari, Nicolae Dabija, literații Andrei Țurcanu, profesorii Dumitru Țurcanu, Dumitru Căldare, jurnaliștii Vasile Spinei, Ilie Telești, Victoria Tomuz, Maria Macovei, ambasadorul Mihail Popov și bineînțeles că încă mulți alții.

E.V. *Cine au fost profesorii dumneavoastră la facultate?*

I.C. Primul care a întruchipat în viziunea mea toate calitățile de profesor – erudiție, cultură, ținută, corectitudine – a fost academicianul Nicolae Corlăteanu, cu care am avut cursuri chiar de la anul I. Avea un aspect și un comportament de aristocrat, vorbea clar, cumpătat, cu demnitate, nu tutuia pe nimeni, studenților le spunea „mata". La orele domniei sale trebuia să fii foarte atent, să urmărești firul expunerii, căci te puteai pomeni atras într-un dialog la temă, pe care trebuia să-l întreții. Nu puteam ști pe atunci că acest Profesor

cu literă mare îmi va deveni cândva conducător de doctorat…

Un alt profesor de neuitat a fost Ion Osadcenco, când mi-am început eu, studiile, Domnia Sa era decan. Ca orice student din provincie, aveam nevoie de cămin și, după ce în anul I stătusem la gazdă, nici la anul II nu aveam un loc de cazare, deși învățam foarte bine. Atunci a venit mama de la țară și am intrat împreună în audiență la domnul Osadcenco. A discutat puțin cu mama, s-a interesat cum e să fii învățător la sat, apoi domnul decan a spus: „Eu totdeauna voi găsi loc în cămin pentru copiii învățătorilor de la țară. Plecați liniștită". Totul s-a rezolvat, dar era pentru prima oară în viața mea, când „statutul" de fiică a învățătoarei s-a transformat din povară în beneficiu și această amintire mă înduioșează până astăzi.

Or, domnul Ion Osadcenco era un profesor extraordinar, ținea cursul cel mai spectaculos și mai interesant de la facultate – Literatura română clasică. Avea un mare har pedagogic, mult artistism și putea face dintr-o temă un adevărat spectacol. Ceea ce impresiona foarte mult era că știa pe de rost toată lirica de dragoste a lui Mihai Eminescu, cita totdeauna din memorie, de fapt, nu cita, ci recita ca un adevărat actor.

Într-o perioadă, avea un curs special „Mihai Eminescu" și de multe ori se întâmpla ca la ore să vină și studenți de la alte facultăți, ba chiar și de la alte universități, știu că erau foarte interesați unii studenți de la medicină. Despre biblioteca personală a profesorului Ion Osadcenco circulau legende, se zvonea că are toate cărțile publicate în România despre Eminescu și părea să fie adevărat, după felul în care domnul profesor își construia cursul. Or, pe atunci, să ai și să citești cărți românești, să folosești cuvintele „român", „românește" sau „limba română" era un act de mare curaj și nu erau puține cazurile când persoanele mai îndrăznețe erau persecutate de securitate pentru așa ceva. Se știa că domnul Osadcenco nu scoate din biblioteca sa nicio carte și nu dă nimănui nimic ca să citească. Era o regulă de fier, necesară pe acele timpuri. Peste ani, după plecarea din viață a profesorului, renumita sa bibliotecă a fost donată de familie Facultății de Litere, unde a existat o bibliotecă care îi purta numele – Biblioteca „Ion Osadcenco". S-a adeverit ceea ce se vorbea cândva în surdină – profesorul Osadcenco adunase o colecție impunătoare de materiale despre viața și opera lui M. Eminescu, acestea constituind un fond aparte al bibliotecii, la care au avut acces mai multe generații de filologi. Dar prin anii 2008 biblioteca facultății a fost desființată, toate cărțile au fost transferate din blocul I al Facultății de Litere în Sala de lectură a bibliotecii centrale din blocul IV al USM și fondul Osadcenco și-a pierdut urma. Acum, că toată biblioteca USM a trecut în Blocul I, în locul Facultății de Litere, poate se vor găsi și cărțile profesorului Ion Osadcenco.

Profesorul Ion Osadcenco a fost o prezență inconfundabilă la Facultatea de Litere. Era un om foarte spiritual, cu un extraordinar spirit al umorului, așa că expresiile lui înaripate circulau mereu printre studenți. Prelegerile sale de literatură clasică se țineau în aula nr. 1 din blocul Facultății de Litere. Această sală, inițial fosta capelă/biserică a Liceului Real, fusese reconstruită și avea, pe timpul nostru, formă de amfiteatru, în care rândurile din spate erau situate mai sus, și încăpeau acolo cinci grupe, a câte 20–25 studenți. O dată sau de două ori pe semestru, profesorul Osadcenco făcea apelul celor peste o sută de studenți,

transformând această procedură plictisitoare într-un minispectacol de tot hazul.

Avea o listă comună a studenților încă de pe la admitere, și nu pe grupe, ci în ordine alfabetică (a alfabetului rusesc, cu care scriam pe atunci). Urca la catedră și anunța: facem apelul. În câteva clipe se terminau toate vorbele, șușotelile și tropăielile și profesorul Osadcenco începea citirea listei cu o voce puternică și solemnă, accentuând bine fiecare silabă: – ADAM… – ARHIRE… – ANGHEL… – ARHANGHEL… – APOSTOL… Aici profesorul făcea o pauză teatrală, după care spunea: „Amin!".

În sală se ridica o rumoare cu râsete și chicoteli înfundate, apoi citirea listei continua cu celelalte nume – BOLOGAN, BÂLBA, BALUȘ, CUPCEA, MELNIC, CAPTARE… ș.a.m.d., iar pe la mijlocul listei – altă pauză: profesorul își lua ochii de pe foaie și spunea cu o intonație interogativă, accentuând primul cuvânt: „Două Căldări?.." Era vorba de doi studenți, un băiat și o fată, cu numele CALDARE. Sala se înviora și începea un ping-pong cu profesorul: „Căldările nu sunt!" – „Da unde-s?" – „Este numai una!" – „Care anume?". După vreun minut-două de vânzoleală și hlizeală, situația Căldărilor era clarificată și apelul continua: CIOBANU, STAMATI, TOMUZ, TOCARU, ȚURCANU… apropiindu-se încet de sfârșit.

Înainte de final – iarăși o pauză bine echilibrată, ca să se facă liniște deplină, după care profesorul Osadcenco, cu un ton de parcă ar fi anunțat-o pe regina Angliei, pronunța solemn și grav ultimul nume de pe listă: GENEVA ȚARIGRADSKAIA!!! Posesoarea acestui nume deosebit era o minune de fetișcană, cu gropițe în obraji, cu breton franțuzesc până la sprâncene și cu două cosițe grele și lucioase, legate lângă urechi cu fundițe colorate. Stătea în prima bancă și era totdeauna prezentă. Ea era singura care se ridica în picioare și spunea: sunt aici. Așa era ritualul de încheiere.

Profesorul Osadcenco o privea preț de câteva secunde, încuviințând cu un zâmbet prezența minunăției.

Apelul luase sfârșit. Și nimeni nu știa când se va mai repeta acest minispectacol al numelor noastre.

O profesoară foarte rafinată era doamna Elena Ciornâi, care preda literatura. Am scris la ea o teză de an, apoi am făcut sub îndrumarea domniei sale practica pedagogică la școala nr. 1, actualul Liceu „Gh. Asachi". După acest stagiu de practică ne-am împrietenit și am menținut niște relații calde pe parcursul mai multor ani. Nu pot să nu amintesc și de soțul său, domnul Ion Ciornâi, profesor de morfologie, care a fost și șeful Catedrei Limba moldovenească, unde mi-am început cariera pedagogică la USM. De fapt, domnul Ciornâi a fost cel care m-a invitat la universitate în 1989 (pe atunci eram angajată la Academie), când s-a introdus studierea limbii române nu doar pentru ruși, ci și pentru moldoveni, pentru a-i familiariza cu grafia/gramatica limbii române.

Am amintiri frumoase despre domnul Gheorghe Dodiță, care ținea cursul de literatură veche, mulți ani a fost și prodecan, fiind un protector permanent al studenților, căci ne trata pe toți cu multă bunătate și cumpătare, ca un adevărat tată. Mulți studenți au îndrăgit literatura veche, letopisețele, datorită domnului profesor Dodiță. Am rămas foarte impresionată încă atunci de unicul exemplar al „Cazaniei" lui Varlaam aflat la Chișinău, pe care domnul Dodiță l-a adus pentru noi, ca să-l vedem, de la Biblioteca Academiei de Științe.

Domnul Dodiță avea o vastă experiență de viață și cunoștea lucruri interesante despre societatea noastră, despre evenimentele cruciale din a doua jumătate a secolului XX. Era un foarte bun povestitor și nu o singură dată am avut ocazia să-l aud vorbind despre oamenii pe care i-a cunoscut și evenimentele remarcabile la care a fost martor. Cu ani mai târziu, am realizat un interviu cu domnul Dodiță și am aflat o poveste specifică cumva pentru generația sa de intelectuali: înainte de 1940 învăța la școala românească din satul Mihăileni (era din același sat cu Eugen Coșeriu), după ocuparea Basarabiei în 1940, autoritățile sovietice i-au dat pe elevi cu o clasă înapoi, ca să învețe după noile programe, iar din 1941 până în 1944 școala a revenit la programele românești și elevul Gheorghe Dodiță și-a început studiile la Liceul comercial din Bălți, unde mai existau Liceul teoretic de băieți „Ion Creangă" și Liceul pentru fete „Domnița Ileana". Însă după 1944, regimul sovietic iarăși îi „retrogradează" pe elevi, dându-i cu un an înapoi și transformând liceele în școli medii de zece ani, în care învățau și fete și băieți împreună. După absolvirea școlii medii, vine la Chișinău și se înscrie la Facultatea de Medicină. Însă acolo se preda doar în limba rusă și din această cauză a fost nevoit să abandoneze medicina și să vină la filologie, la limba și literatura „moldovenească" – o cale atât de sinuoasă a unui minunat profesor universitar.

Cu profesorul A. Ciobanu la Iași,
la Conferința „Limba Română azi", 2006.

Bineînțeles că nu pot să nu amintesc de domnul profesor Anatol Ciobanu, o prezență foarte activă în viața universitară, care, de fapt, totdeauna ținea mâna pe pulsul cercetărilor științifice la facultate. Avea mulți doctoranzi, colabora cu Academia de Științe, era o notorietate în lumea filologică de la noi, fiind bine cunoscut în cercul romaniștilor din fostul spațiu sovietic, deoarece făcuse studii la Moscova, unde i-a fost conducător un romanist cu renume european – Ruben Budagov. Impresiona totdeauna faptul cum profesorul Ciobanu îi elogia pe savanții notorii, pe lingviștii cu renume pe care i-a cunoscut sau nu, organizând conferințe, mese rotunde, omagieri, cicluri de prelegeri și alte manifestări la care luau parte atât profesorii, cât și studenții. Această mare prețuire a valorilor perene în știință, a înaintașilor care au stat la temelia culturii și spiritualității noastre și, în genere, înalta apreciere pentru toți cei care au reușit să realizeze lucruri importante, îl caracterizau din plin pe domnul profesor Ciobanu. Domnia Sa a fost și un adevărat „om al cetății". În perioada bătăliilor pentru revenirea la grafia latină și la denumirea „limba română", profesorul Ciobanu a făcut parte din toate comisiile guvernamentale care au elaborat diverse acte

legislative, punând bazele trecerii la adevărata limbă română în sistemul de învățământ și în statul nostru în întregime.

Mai avea domnul profesor Ciobanu o calitate: era un fel de „descoperitor de talente". Dacă observa un student mai isteț, mai capabil, făcea tot posibilul să-l atragă în cercetare, îl promova pe la conferințe, îl ghida, pe mulți dintre numeroșii săi doctoranzi i-a monitorizat încă de pe timpul studenției. Aveau mari șanse la el mai ales băieții, fiindcă domnul profesor considera că filologia s-a prea „feminizat". Și cu toate acestea, printre numeroșii săi învățăcei am fost și eu, avându-l pe domnul profesor Anatol Ciobanu în calitate de consultant la teza de doctor habilitat în filologie.

E.V. *În septembrie 1988 ați fost una dintre cele 66 de persoane care au semnat „Scrisoarea deschisă" adresată autorităților fostei RSSM, prin care se cerea revenirea la alfabetul latin și declararea limbii române drept limbă de stat. Cum a apărut această inițiativă și ce a însemnat ea pentru dumneavoastră?*

I.C. Pe atunci, când se dădea marea bătălie pentru limba română și grafia latină, presa gemea de tot felul de materiale pro și contra în legătură cu problemele limbii. Cele mai agreate de autorități erau cele din partea colectivelor muncitorești, din partea „poporului". Or, pledoaria pentru adevărul științific, pentru denumirea „limba română" și revenirea la grafia latină, pentru statutul de limbă de stat, putea veni cu argumente de rigoare doar din partea unor intelectuali, a elitei societății. Textul, cu argumente care sunt perfect valabile și astăzi, a fost alcătuit de câteva persoane printre care erau Emil Mândâcanu și Vlad Pohilă. Ideea era ca această scrisoare să fie semnată de cât mai mulți intelectuali. În lista semnatarilor se regăsesc mulți filologi de la Institutul de Limbă și Literatură, scriitori, jurnaliști, savanți din diverse domenii. Este o dovadă a solidarității intelectualilor, care cu adevărat pot deveni o forță. Mie mi-a prezentat această scrisoare Emil Mândâcanu, am citit-o și mi-am pus semnătura, căci cuprindea adevărata esență a lucrurilor. Abia mai târziu am aflat că au fost unii care au refuzat să semneze, iar alții au semnat, apoi și-au retras semnătura. Oricum, această scrisoare a avut un mare impact asupra deciziilor acelei Comisii guvernamentale și a fost o contribuție la redresarea situației limbii române în Republica Moldova.

E.V. *Vă mulțumesc!*

Fragment din dialogul Elenei Varzari și Iraidei Condrea „Cred că în prea marea noastră grabă lăsăm să treacă neobservate lucruri foarte importante". În: HANGANU, Aurelia; UNGUREANU, Elena; VARZARI, Elena. *Oameni ai cuvântului*. Chișinău: S. n., 2020 (Tipogr. „Foxtrot"). 241 p., p. 35-67.